

Nogle Bemærkninger om Skattebyrden i Danmark
og dens Fordeling over de forskjellige Samfunds-
klasser — særligt med Hensyn til Tolden.

Foredrag i Nationalekonomisk Forening.

Af Prof. V. Falbe Hansen.

De store Goder, Staten yder os, faa vi ikke gratis. De koste overordenligt store Summer, om end sikkerlig langt mindre, end de ere værd. En Del af sine Udgifter kan Staten dog selv bestride ved Hjælp af den betydelige Formue den selv ejer. Statens Aktiver beløb sig d. 31. Marts 1877 til 86 Mill. Kr., og desuden ejer Staten Jernbaner, der have kostet ca. 67 Mill. Kr., samt Domæner og andre faste Ejendomme til en Værdi af over 80 Mill. Kr. Tilsammen ca. 233 Mill. Kr., altsaa betydeligt mere end Statsgjælden, der kun beløber sig til 176 Mill. Kr. Ogsaa Kommunernes Formuestatus er god. Efter en Opgjørelse for Aaret 1870, ejede Kommunerne den Gang i kontante Beholdninger, Obligationer og faste Ejendomme Værdier til et Beløb af over 71 Mill. Kr. Kommunernes Gjæld beløb sig til 27,8 Mill. Kr., Overskudet var altsaa 43 Mill. Kr. Det kan ikke antages, at Kommunernes Status siden 1870 i nogen væsenlig Grad er bleven forringet. Man faar altsaa ud, at Statens og Kommunernes Formue kan antages at overstige dens Gjæld med et Beløb af omtrent et

Hundrede Millioner Kroner. Men hvor stor denne Formue end er, saa er den dog langt fra tilstrækkelig til at dens Renter og Udbytte kan dække Statens og Kommunernes Udgifter. Det Offenlige maa henvende sig til de enkelte Borgere og af dem forlange et Tilskud i Form af Skat. Der opkrævedes paa denne Maade hos Borgerne i Finansaaret 1876—77:

som direkte Skat	8,5 Mill. Kr.
som indirekte Skat	30,2 —
<hr/>	
i Alt	38,7 Mill. Kr.

Desuden opkrævede Kommunerne (i Aaret 1874), og næsten udelukkende i Form af direkte Skat:

i Kjøbenhavn	2,6 Mill. Kr. *)
i Kjøbstæderne	2,0 — *)
i Sognekommunerne	7,7 —
i Amtskommunerne	4,0 —
<hr/>	
i Alt	16,3 Mill. Kr.

I Alt udredede saaledes den danske Befolkning 55 Mill. Kr. som Skat til Stat og Kommuner; Beløbet er naturligvis noget varierende fra Aar til Aar, men i Almindelighed har det været stigende.

Den danske Befolkning kunde i 1876 anslaaes til ca. 1 900 000 Individuer. Fordeles Skattebyrden, 55 Mill. Kr., ligeligt paa Befolkningen, faar man altsaa som Resultat, at der i Gjennemsnit udredes aarlig et Skattebeløb af 29 Kr. pr. Individ eller ca. 140 Kr. pr. Familie.

En Skat paa 140 Kr. om Aaret er nu maaske en let Skat for de fleste af denne Forenings Medlemmer, men for en fattig Indsidder vilde det være en meget tung Byrde. En Indsidder, der ikke har anden Indtægt, end hvad han tjener som Daglejer ved Markarbejde og Lignende, har

*) Ligningsskatten til Staten er fradraget.

neppe mere i aarlig Indtægt end 4 à 500 Kr.; dette tilstrækker kun til hans og hans Familjes — denne er i Almindelighed stor — højst nødtørftige Underhold, og en Skat, der fratog ham 140 Kr. om Aaret eller omtrent en Tredjedel af hans hele Fortjeneste, vilde være en ligefrem utaalelig Byrde. Dette har man ogsaa erkjendt, og det har derfor været Statsstyrelsen magtpaaliggende at fordele Skatterne saaledes, at Byrden kom til at hvile paa Individerne efter et Forhold, der svarede til disses Evne til at bære den og man har da i Almindelighed anset Nettoindtægten og Formuen som det rette Maal for Skatteevnen og søgt at tilvejebringe en saadan Fordeling af Skatterne, at Alle kom til at svare den samme Procent i Skat af deres Indkomst eller af deres Formue. Lad os da undersøge, i hvilket Forhold Skattebyrden i Danmark staar til Formuen og Indkomsten i Danmark.

Den danske Nationalformue, Jorder, Bygninger, Kreaturer, Skibe, Redskaber, Møbler og Inventarium, Penge og Pengeeffekter, kort sagt alle Værdier, der findes her i Landet, kunne antages, naar de opsummeres, at beløbe sig til en Sum af omtrent 5 Milliarder Kroner.*) Indtægten i Danmark, det vil sige Summen af alle herboende Individens Nettoindtægt, er naturligvis meget varierende fra Aar til Aar, især efter Høstens Udbytte og efter det større eller mindre Liv og Kraft, der har været i Handel og Vandel, men vælger man et Aar, der kan antages at have været i de fleste Henseender omtrent et Middelaar, vil en Beregning af Aarets Indtægt for-

---

*) Med Hensyn til den Maade, hvorpaa Nationalformuens Størrelse er beregnet, henvises til en Afhandling herom af nærværende Forfatter, «Danmarks Nationalformue», i Nationaløkonomisk Tidsskrift 2det Bind.

mentlig give som Resultat, at den beløber sig til omtrent 500 Mill. Kr. *)

Sammenlignes Skatternes Beløb — 55 Mill. Kr. — med Nationens Indtægt og Formue, ses det, at de aarlige Skatter udgjøre omtrent 1,1 pCt. af Nationens Formue, omtrent 11 pCt. af dens aarlige Nettoindtægt. I Gjennemsnit betaler altsaa en dansk Statsborger 11 pCt. af sin Indtægt i Skat og deraf 3,3 pCt. til Kommunen, **) 7,7 pCt. til Staten.

Hvis De altsaa, mine Herrer, skulde ønske at vide, om De betale mere eller mindre i Skat end, hvad der er det Normale, end hvad der er Gjennemsnittet, maa De opgjøre deres Skatter. De maa udregne, hvad De forbruger af alle toldpligtige eller accisepligtige Gjenstande og deraf beregne de indirekte Afgiftsbeløb. De maa dernæst udmaale Størrelsen af de af dem beboede Rum og deraf beregne Bygningsskatten; hvorved dog er at bemærke, at denne Skat ikke sjældent bæres af Husets Ejer og ikke af dets Bruger. De maa dernæst tillægge Grundskatterne, hvis De er Grundejer (hvorved dog atter opstaar forskjellige vanskelige og indviklede Spørgsmaal, som jeg her ikke skal indlade mig paa) og De maa endelig opsummere, hvad De i Aarets Løb har udredet som Stem-

*) Nationalindtægten er beregnet efter Resultaterne af Indkomstskatten for Aaret 1870, der antages at have været et Middelaar i de fleste Henseender, suppleret med en Beregning af de Indkomster, som ikke faldt ind under Skatteloven.

**) Ved en Sammenligning mellem denne gjennemsnitlige Skatteprocent og de Procenter, der omkring i Kommunerne betales som Indkomstskat eller Formue- og Lejlighedsskat, maa det ikke overses, at i Almindelighed er den i Antal største Del af Befolkningen, nemlig Arbejdsklassen og Tyendeklassen helt eller delvis fritaget for disse Skatter.

pelafgift, Sportler, Gebyrer, Arveafgift m. M. Hvis den samlede Sum heraf udgjør mere end 11 pCt. af Deres Aarsindtægt, saa har De betalt mere end Gjennemsnittet, naar den ikke denne Procent, saa har De ikke udredet Gjennemsnittsbeløbet af Skat. Ved en saadan Beregning opstaar imidlertid, som jeg alt antydede, flere vanskelige Spørgsmaal, især med Hensyn til Skatternes Overvæltning; jeg vilde derfor foretrække, om De vilde lade mig udføre vedkommende Beregninger. Jeg vilde endogsaa være Dem meget forbunden, om De vilde tilsende mig de Oplysninger, som ere nødvendige til en saadan Opgjørelse, og om De vilde formaa Deres Venner til ligeledes at gjøre det. Man vilde derved muligen kunne tilvejebringe et Materiale, der kunde tjene til Belysning af Omraader, hvor vi nu famle halvt i Blinde.

Er en Beskatning, der beløber sig til 11 pCt. af den aarlige Indkomst, høj eller lav? Dette Spørgsmaal kan ikke besvares absolut, det maa ses i Forhold til, hvad Staten yder til Gjengæld, ses i Sammenligning med Udlandet og i Sammenligning med, hvad vi have udredet i tidligere Tid. Jeg er her ikke i Stand til at foretage saadanne Sammenstillinger, men skal kun anføre, at i England blev for Tiden i Slutningen af 60erne (1867—68) de kongelige og lokale Skatter og Afgifter anslaaet til at udgjøre lidt over $10\frac{1}{3}$ pCt. af Nationens Aarsindtægt. I flere Retninger yder den engelske Stat ganske vist Borgerne færre Goder end den danske Stat, men paa den anden Side er hos os en stor trykkende Skat ikke medtaget i Beregningen, nemlig Værnepligten, der jo som bekjendt er ordnet paa anden Maade i England. Men hvad enten man nu vil kalde 11 pCt. meget eller lidet,

saa er det dog maaske mere end De, mine Herrer, havde trot. De havde sikkert anslaaet Kommuneafgifterne ligesaa højt, til 3,3 pCt. eller maaske endog til mere; men De havde neppe anslaaet, hvad De udrede som Statsskat til 7,7 pCt. De havde neppe antaget, at De i Alt udreder 11 pCt. aarlig i Skat. En Familjefader i Kjøbenhavn véd, at han betaler i Indkomstskat et Par Procent om Aaret, men at han, naar han ikke er Grundejer, yderligere betaler noget i Skat, véd han i Almindelighed ikke eller bekymrer sig ikke videre om; allerede den nuværende lille Indkomstskat finder han trykkende og ubehagelig, men hvorledes vilde man ikke klage, hvis Indkomstskatten blev sat op til 11 pCt. om Aaret, og hvis denne Skat skulde betales ikke alene af dem, der have over 800 Kr. om Aaret, men af alle voxne Personer, Arbejds mænd, Tjenestefolk o. s. v., og naar vi Andre skulde udrede mere, hvad Hine ikke kunde betale. Og dog betale vi saameget eller maaske endnu mere i Skat, kun betale vi det under andre Former, nemlig som indirekte Skat. Næsten ved enhver Udgift, som vi afholde, betale vi Skat; en Del af vor Husleje er en Fordyrelse, der skyldes Bygningsskatten, næsten alt hvad vi klæde os i, hvad vi spise eller drikke er fordyret ved Skatter. I en Uendelighed af Smaadele erlægge vi paa denne Maade Skatter til et samlet Beløb af nogle og tredive Millioner Kroner.*) Det gaar med dette Beløb som med Lufttrykket, hvorom Fysikerne fortælle os, at det trykker paa vort Legeme med en Vægt af flere Tusind

---

*) Bygningsskatten, der i Statsregnskabet opføres som direkte Skat, bør maaske rettest henregnes til de indirekte Skatter, da den i de fleste Tilfælde hviler paa Lejeren og ikke paa Ejeren.

Pund, men det er saa hensigtsmæssig fordelt, at vi næsten ikke mærke det. Uagtet de indirekte Skatters Tryk paa lignende Maade er umærkeligt, uagtet vi ikke vide, at vi betale og hvormeget vi betale under disse Skatteformer, saa udrede vi dog Beløbet, Trykket er der, og hævedes det, vilde vi mærke en Lettelse. Det er derfor berettiget, naar vi tage de indirekte Skatter med som en Del af Skattebyrden, og det gjælder om dem lige saa fuldt som om de direkte Skatter, at de skulle fordeles i Forhold til Evnen, i Forhold til Formuen og Indkomsten.

For at kunne faa et Overblik over, hvorledes de 55 Mill. Kr., vi udrede som Skatter, fordele sig over Befolkningen, har jeg foretaget forskjellige Undersøgelser. For nogle af Skatterne kan en saadan Undersøgelse give nogenlunde brugelige Resultater, men for andre har det ikke været mig muligt at tilvejebringe saadanne. Det vilde imidlertid være for vidtløftigt her at gennemgaa alle Skatterne, og jeg skal derfor begrænse mig til at meddele nogle Resultater angaaende Fordelingen af de egentlige Forbrugsafgifter, Told og Akcise, — to Afgifter, der i Finansaaret 1873—74 tilsammen indbragte omtrent 20 Mill. Kr. og som toge henimod 4 pCt. af Befolkningens aarlige Indtægt.

Naar vi kaste et Blik paa, hvad de forskjellige Poster i vor Toldtarif har indbragt som Toldindtægt, vil det strax falde i Øjnene, at af den store Mængde Varer er det et forholdsvis lille Antal, der har nogen finansiel Betydning. I Finansaaret 1873—74, det Aar, om hvilket Størstedelen af det til Undersøgelsen brugte Materiale grupperer sig, indbragte af de 115 Vareklasser, der ere opførte i Tarifen, 18 Vareklasser hver over 100 000 Kr.

og tilsammen $1\frac{1}{12}$ af den hele Toldindtægt.*) Det vil saaledes være berettiget at begrænse Undersøgelsen om, hvorledes Tolden fordeler sig over Befolkningen til disse 18 Varer og forbigaa de henved 100 andre Varer, der tilsammen kun indbringe $1\frac{1}{3}$ Mill. Kr.

De anførte 18 Varer kunne deles i to Klasser: Forbrugsgjenstande og Produktionsfornødenheder. Medens Toldafgiften paa Forbrugsgjenstande gennem Forhandlerne direkte lægges over paa Forbrugerne, idet de bevirke en tilsvarende Fordyrelse af enkelte bestemte Varer, bliver derimod Tolden paa Produktionsfornødenhederne kastet ud over Produktionen i Almindelighed og indtræder som Momenter i Produktionsomkostningerne for en Uendelighed af forskjelligartede Varer; Tolden ligesom taber sig

---

*) Disse 18 Varer og den paa dem faldende Toldindtægt var følgende:

Sukker	4 078 336 Kr.
Manufakturvarer	4 027 624 —
Kaffe	1 056 936 —
Tømmer og Træ	969 832 —
Metaller	964 572 —
Drikkevarer	927 138 —
Tobak	895 294 —
Stenkul	447 806 —
Oljer	394 768 —
Salt	356 114 —
Ris	281 106 —
Glas	188 764 —
The	170 786 —
Frugter	145 676 —
Jord- og Lervarer	123 816 —
Farvestoffer	118 538 —
Cikorierødder	118 514 —
Kryderier	115 860 —

Tilsammen . . . 15 381 480 Kr.

i Vrimlen af de mangfoldige Produktioner, og det er umuligt at udfinde hvem og hvorledes den rammer. Bestemt at skjelne mellem, hvilke Varer der ere Produktionsmidler, hvilke der ere umiddelbare Forbrugsartikler, lader sig ikke gjøre, da den samme Vare snart anvendes paa den ene, snart paa den anden Maade, men i det Væsenlige kan dog til Afgifter paa Produktionsmidler formentlig henregnes følgende:

Tømmer og Træ (undt. Pos. 252 og 253), hvilke i 1873—74 indbragte	954 466 Kr.
Metaller og Metalvarer (undt. Pos. 172 og 177)	918 662 —
Glas (undt. Pos. 82 og 83)	123 686 —
Jord- og Lervarer (undt. Pos. 109—112)	27 599 —
Manufakturvarer (Pos. 137—39 og Pos. 142—44).	65 106 —
Stenkul for c. Halvdelen af Forbruget.	223 904 —
Farvestoffer	118 538 —
Tilsammen	2 431 952 Kr.

Om disse ca. 2½ Mill. Kr. er det, i det Mindste med det Materiale, jeg har kunnet skaffe tilveje, ikke muligt at paavise statistisk, om det i stærkere Grad rammer den ene eller den anden Samfundsklasse. For en Betragtning a priori synes det naturligst at antage, at Beløbet fordeler sig nogenlunde jævnt over Befolkningens samlede Forbrug, altsaa nogenlunde ligeligt i Forhold til Indkomsten.

De tilbageblevne 13 Mill. Kr. indkom af Told paa umiddelbare Forbrugsartikler. Af disse ere en betydelig Del saa kostbare og luxuriøse, at det tør antages, at de for den overvejende Del forbruges af de mere Velhavende, og at blandt disse Forbruget stiger mindst i samme Forhold som Velstanden. Til saadanne Artikler har jeg trot at kunne henregne:

Af •Manufakturvarer•, Pos. 146 samt tildels 147 og 149; Pos. 151—155; Pos. 158—159 og tildels 160, disse Positioner indbragte i 1873—74 tilsammen	2 244 128 Kr.
Af •Drikkevarer• samtlige Positioner undt. Pos. 34 Nr. 2 og tildels Pos. 36, hvilke i 1873—74 indbragte	634 210 —
Cigarer, hvilke indbragte	34 452 —
Oliven, Olje	8 158 —
Frugter (undt. Pos. 66)	67 412 —
Krydrier (undt. de meget alm. anvendte som Sennep, Peber, Kommen etc.)	52 490 —
Tilsammen . . .	3 040 850 Kr.

Omtrent 3 Mill. Kr. indkom saaledes af Varer, der maa betegnes som egentlige Luxusartikler, der i forholdsvis ringe Grad forbruges af de mindre Velstaaende. Størstedelen af disse 3 Millioner antages at blive uddrejet af de velhavende Klasser, og da disse i Antal ere saa overordenlig faatallige i Sammenligning med Befolkningens Masse, navnlig Arbejderbefolkningen og Tyendeklassen, bliver det Beløb, som tilfalder hver enkelt af de mere velhavende Familjer, forholdsvis meget stort.

Tilbage af Toldindtægten bliver et Beløb paa henimod 10 Mill. Kr., hvis Fordeling kræver en mere speciel Undersøgelse.

De vigtigste af de herhen hørende Varer ere Sukker, Kaffe, The, Tobak, Salt, Petroleum og Kul (o: kun som Forbrugsartikel). Angaaende Afgiften paa disse Varer kan ikke paa Forhaand siges, om de hvile tungest paa den ene eller den anden Samfundsklasse. For at erholde Oplysning herom, har jeg i længere Tid samlet paa Regnskaber over Husholdningsudgifterne i de forskjellige Samfundsklasser, og efterhaanden erholdt et større Antal af saadanne. Antallet af de Regnskaber, der har staaet til min Disposition, er vel ikke saa stort, at det kan ventes, at de udkomne Resultater ere fuldstændig rigtige i alle En-

keltheder, men de ere formentlig tilstrækkelige til at give en nogenlunde rigtig Forestilling om Hovedtrækkene i Fordelingen. Jeg har for at holde Undersøgelsen indenfor rimelige Grænser kun foretaget den for 4 Samfundsklasser. Paa Landet har jeg valgt Husmænd med ingen eller liden Jord og Gaardmandsklassen, navnlig de mindre Gaardmænd. I Byerne, fornemlig Kjøbenhavn, har jeg valgt Arbejderklassen og dermed Ligestillede, f. Ex. Underofficerer, samt den velstaaende Middelklasse, Handlende og Embedsmænd. Det er altsaa kun en Del af Samfundet, Undersøgelsen vedrører, men det er dog 4 af de største Samfundsklasser. Hvad angaar Husstandens eller Familjens Størrelse, da har jeg beregnet denne til 5 Personer, hvoraf 2 Børn, og i Forhold dertil formindsket eller forøget det opgivne Forbrug.

Resultatet er bleven, at der af en Familje af gennemsnitlig Størrelse betales i Told aarlig:

	Kaffe.	Cikorie.	The.	Sukker.	Petro- leum.	Kul.	Salt.	Tobak.	I Alt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Af Middelklas- sen i Byerne	4,12	0,24	2,53	23,08	7,74	3,88	0,60	2,53	44,72
Af Arbejdsklas- sen i Byerne	4,08	0,41	1,16	9,79	4,37	1,45	0,60	2,04	23,66
Af Gaardmands- kl. p. Landet*)	2,73	0,26	?	12,58	(4,37?)	?	0,60	1,69	22,23
Af Husmandskl. paa Landet	2,50		?	2,34	1,75	?	0,60	0,85	8,04

*) For Gaardmandsklassen ere Resultaterne mindst paalidelige, da jeg her har haft færrest Regnskaber og der i denne Klasses Forbrug desuden er meget store Forskjelligheder i de forskjellige Landsdele.

Som det af denne Tabel vil ses er Salt *) den Vare, hvis Forbrug er mest ensartet af alle; der forbruges omtrent den samme Mængde Salt i alle Klasser, og Saltafgiften virker derfor omtrent som en Kopskat. Afgiften af Kaffe virker omtrent paa samme Maade, thi ogsaa af Kaffe bruger Arbejdsklassen omtrent samme Kvantum som Middelklassen. Dog er der ved denne Vare betydelig Forskjel mellem Forbruget paa Landet og i Byerne, i hvilke som bekendt Kaffen for en stor Del erstatter Kjød og Flæsk i Arbejdsklassens Forbrug. For Husmandsklassen kan Forbruget af Kaffe og Kaffesurrogater ikke adskilles. Heller ikke i Tobaksforbruget er der synderlig Gradation efter Velstanden, idet denne indvirker mere paa Forbrugets Kvalitet end paa dets Kvantitet. En Vare, hvis Forbrug derimod gradueres ret godt efter Velstanden og Skatteevnen, er Sukker, og dette har saameget mere Betydning som det er den i finansiell Henseende vigtigste af alle Toldsatserne. Dog maa ogsaa ved denne Vare mærkes, at Forbruget er større i Byerne end blandt de tilsvarende Klasser paa Landet. Betragter man det samlede Resultat vil det ses, at i Byerne er Forbruget i Middelklassen omtrent dobbelt saa stort som i Arbejdsklassen, og at paa Landet er Gaardmandens Forbrug 2 à 3 Gange saa stort som Husmandens.

---

*) De angivne Tal omfatte ikke det samlede Forbrug af vedkommende Varer, men kun det, der indkøbes og forbruges umiddelbart i Husholdningerne. Af Salt f. Ex. forbruges der c. $\frac{1}{3}$ mere end hvad der svarer til de i Tabellen opførte Toldbeløb, det Øvrige anvendes i Produktionen (t. Ex. til Smør, Salterier, Garverier o. s. v.). Af Sukker bliver ligeledes en ikke ringe Del forbrugt udenfor Husholdningerne i Bagerier, Konditorier o. L. De Tal, der angive Toldbeløbets Størrelse, er derfor forsaavidt ikke fuldt rigtige, og man maa se mere paa Forholdet mellem dem end paa deres absolute Størrelse.

Er nu dette en passende Fordeling? Svarer den til Forholdet mellem disse Klassers Indtægt og Skatteevne? Jeg tror, at man maa besvare dette Spørgsmaal benægtende. Thi saavidt jeg har kunnet skjønne har af de Familjer, hvis Husholdningsregnskaber, jeg har benyttet, de der ere regnede til Middelklassen i Byerne og til Gaardmandsklassen paa Landet, haft mere end dobbelt eller 3 dobbelt saa stor en Indtægt som de Familjer, der regnedes til henholdsvis Arbejdsklassen i Byerne og til Husmandsklassen paa Landet, og disse sidstnævnte Klassers Toldafgift af de her omhandlede Varer maa derfor antages at have udgjort en noget større Procentandel af deres Indkomst end for de andre to Samfundsklasser. Nu maa det imidlertid her erindres, at af de ovenfor omtalte 3 Millioner Kr., der indkom som Told af Luxusvarer, hviler en forholdsvis langt betydeligere Del paa Middelklassen og i det Hele paa de højere Samfundsklasser end paa Arbejdsklasserne, og naar Hensyn tages til Talforholdet imellem Klasserne, hvor faa de Velstaaende ere i Sammenligning med de mindre Velstaaende, saa tror jeg nok, at disse 3 Millioner kunne omtrent opveje den Ulighed, der fremkommer, naar man alene betragter de i foranstaaende Tabel anførte Varer (Sukker, Kaffe, The, Salt osv.). Men dertil kommer endnu et Moment, som især er af afgjørende Betydning for Spørgsmaalet om Toldafgifternes Tryk paa de højere Samfundsklasser, og det er: Hvem betaler Afgiften af Tyendets Kost? Husbonden eller Tyendet. Der var jo, som alt anført, ved de foranstaaende Beregninger gaaet ud fra, at Husstanden altid var af samme Størrelse, men det er jo en bekjendt Sag, at i Arbejdsklassen er Husstanden mindre end i de andre Klasser, og at jo højere man kommer op i Samfundet, desto større er Husstanden.

Betaler nu f. Ex. en Godsejer Toldafgiften af alle de toldpligtige Varer, som hans Tyende og Daglejere, der arbejde for ham, faa leveret af ham in natura eller udreder han dem kun paa Arbejdernes Vegne, idet disses øvrige Lønning paavirkes heraf? Spørgsmaalet forekommer mig at være tvivlsomt. Der kan anføres vægtige Argumenter for begge Anskuelser. En theoretisk nationaløkonomisk Betragtning maa vistnok give det Resultat, at Tyendet selv bærer hele Tolden, thi denne udgjør en Del af Lønnen, hvis samlede Størrelse jo afhænger af helt andre Faktorer. Men praktiske Mænd ville vistnok i Almindelighed have den modsatte Anskuelse, og jeg er tilbøjelig til at tro, at denne ogsaa er den rette; thi den Forstyrrelse af den naturlige økonomiske Ligevægt, der fremkommer derved at Arbejdsgiveren udreder Tolden, er for lille til at den kan være i Stand til at overvinde den Gnidningsmodstand, der altid med saa stor Kraft modsætter sig Forandringer i Arbejdernes Lønningsforhold og Levemaade. Jeg er derfor tilbøjelig til at tro, at Husbonden bærer hele Tolden for, hvad han leverer sine Arbejdere in natura. Men jeg vilde sætte megen Pris paa at høre d'Hrr.s Mening om dette Forhold. Spørgsmaalet er af ikke ringe Betydning, især for de højere Samfundsklassers, det egenlige Aristokratis, Vedkommende; thi hvis man kommer til en benægtende Besvarelse, maa det vistnok indrømmes, at disse Klasser betale meget for lidt i Told. Hvis man derimod antager det modsatte Resultat, tror jeg, at der vil vise sig at være nogenlunde Forholdsmæssighed i Toldbeskatningen, og jeg tror, at en mere omfattende og indgaaende Prøvelse end den, jeg her har kunnet anstille, vil komme til det Resultat, at Tolden helt opad igjennem alle Samfundets Lag hviler nogenlunde ligeligt i Forhold til Netto-

indkomsten. Naturligvis er der i det Enkelte store Uligheder. Omstændigheder som dem, om Vedkommende har Familie eller ikke, om han selv driver sin Bedrift eller ikke o. s. v., har naturligvis stor Indflydelse; men naar der bortses fra saadanne individuelle Forskjelligheder, naar ikke Individ sammenlignes med Individ, men Samfundsklasse med Samfundsklasse, vil det ventelig vise sig, at der er Ligelighed tilstede.

Medens man saaledes maaske kan sige, at der er Ligelighed i Toldbyrden opad og nedad; i Byerne fra Arbejdsmanden til den store Grosserer eller Fabrikant; paa Landet fra Husmanden til Lensgreven; saa er der derimod ikke en saadan Lighed udad til Siderne mellem Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, mellem By og Land. Bybefolkningen, især i Kjøbenhavn, udreder en forholdsvis langt større Andel af Toldindtægten end Landbefolkningen. Dette vil allerede fremgaa af den foran meddelte Tabel, hvorefter baade Middelklassen og Arbejdsklassen i Byerne udrede omtrent dobbelt saa meget i Told som de tilsvarende Klasser paa Landet. Herimod kunde rigtignok indvendes, at denne Ulighed modvirkes derved, at Husstanden gennemsnitlig er langt større blandt Gaardmandsklassen end blandt Middelklassen i Byerne. Men denne Indvending rammer ikke en anden Bevismåde, som endnu stærkere taler for det samme Resultat. Ved Hjælp af det Toldopsyn, der føres med Vareforsendelser, kan man for flere af vore mindre Øer tilvejebringe en Opgjørelse af det samlede Forbrug af toldpligtige Varer paa vedkommende Ø. Vælger man nu en Ø, paa hvilken der ingen Byer findes, t. Ex. Samsø, saa viser det sig, at Forbruget af toldpligtige Varer her er betydeligt mindre end i Gjennemsnit for hele Landet, uagtet Samsø som bekjendt er en ret velstaaende Ø. Ved en Beregning, som er

foretaget af Generaldirektoratet for Skattevæsenet, viste det sig, at der i Aaret 1875 paa Samsø betaltes i Told og Brændevinsafgift i Gjennemsnit pr. Individ 6,31 Kr., medens Gjennemsnittet for hele Landet var 13,16 Kr. pr. Individ, at altsaa Befolkningen paa Samsø, der er en ren Landbefolkning, ikke en Gang betalte halvt saameget i Afgift pr. Individ som der i Gjennemsnit betaltes pr. Individ i hele Landet. Lad nu ogsaa være, at Toldopsynet maaske anvender en noget summarisk Fremgangsmaade ved Tilsynet med Tilførselen fra indenlandske og toldfrie Steder, saa er Forskjellen dog saa stor, at den langtfra kan forklares heraf. Ser man dernæst hen til en Ø som Langeland, hvor der findes en ret betydelig By, da viser det sig ogsaa, at Forbruget og Toldafgifterne her ere betydeligt større pr. Individ end paa Samsø, nemlig 9,31 Kr. pr. Individ. Paa den anden Side tale alle tilstedeværende Data for, at den Del af Landet, som forholdsvis bærer den største Del af Tolden, er Kjøbenhavn. Jeg tror, at efter hvad her er anført, kan der ikke være nogen Tvivl om, at Tolden hviler langt haardere paa Bybefolkningen end paa Landbefolkningen.*)

*) Af den ovenfor nævnte samlede Toldindtægt, som Statskassen havde i Finansaaret 1873—74, mangler endnu et Beløb af noget over 2½ Mill. Kr., nemlig Tolden af:

Mindre kostbare Manufakturvarer (Pos. 140—141—143—145—148—156—157 og en Del af Pos. 147—149 og 160), der indbragte	1 718 390 Kr.
Tømmer og Træ (Pos. 252 og 253)	15 366 —
Drikkevarer (Pos. 34 Nr. 2 og en Del af Pos. 36)	292 928 —
Frugter (Pos. 66)	78 264 —
De almindelige Kryderier som Peber, Sennep m. M.	63 370 —
Jord- og Lervarer (Pos. 109—110—111—112)	96 226 —
Glas (Pos. 82 og 83)	65 078 —
Metaller (Pos. 172 og 177)	45 910 —
Ris	281 106 —

Disse Afgifter hviler imidlertid neppe uforholdsmæssig haardt

Ved de foregaaende Undersøgelser er i det Væsenlige kun set hen paa, hvorledes Statens Toldindtægt fordeler sig, men noget derfra Forskjelligt er Spørgsmaalet om den samlede Byrde, som Tolden paalægger Befolkningen; thi denne bestaar ikke blot af de Millioner, som Borgerne udrede til Statskassen i Form af Told, men tillige af de Millioner, som Borgerne paa Grund af Toldbeskyttelsen maa udrede til den indenlandske Industri. Hvor stor denne Byrde er, kan ikke oplyses, men ved mange Artikler f. Ex. de simplere Manufakturvarer, Brændevin og Ost er den Byrde, Beskyttelsen paalægger, langt større end den Indtægt, som Staten faar af vedkommende Toldposition, og jeg nærer ikke Tvivl om, at den samlede Byrde, Beskyttelsen paalægger Forbrugerne,

---

paa de Ubemidlede. Den Eneste, hvorom dette muligen kunde gjælde, er Tolden paa de simplere Manufakturvarer, hvilken tillige er den eneste af disse Toldsatser der indbringer et betydeligere Beløb. Arbejdsklassen i Byerne bruger ganske vist betydelige Mængder af de Manufakturvarer, der henhører under de nævnte Positioner (Uld-, Bomuld og Linnedgarn; raat Linnedgods; trykkede, ufarvede og farvede Bomulds- og Linnedvarer; mindre kostbare Klædestoffer; uldne Tørklæder og Shawler; Baand og Bændler m. M.); men Forbruget hos de mere velstaaende Klasser er dog rimeligvis i Forhold til disses Indkomst og Skatteevne ligesaa stort og dertil kommer, at den største Del af hvad Arbejdsklassen forbruger heraf ikke ere indførte, men her i Landet fabrikerede Varer, der vel ere tarveligere, men baade stærkere og billigere end de indførte Varer. Daglejere paa Landet bruge overordenlig lidt af Manufakturvarer og mest indenlandske Varer. Derimod bruger Tyendeklassen saavel paa Landet som i Byerne forholdsvis meget af indførte Manufakturvarer og muligen kommer den herved til i Forhold til dens Indkomst at betale mere i Told af Manufakturvarer end de andre Samfundsklasser, men dette opvejes vistnok fuldstændig derved, at dette er saa godt som det eneste Bidrag, Tjenestefolk yde til Staten, da jo den Toldafgift, der er lagt paa deres øvrige Forbrug, maa antages ikke at falde dem selv, men deres Husbonde til Byrde.

maa tælles efter Millioner Kroner. Hvorledes disse Millioner fordele sig over Befolkningen lader sig ikke eftervise i Enkelthederne, men efter den mildest talt besynderlige Maade, hvorpaa Beskyttelsen er ordnet, saaledes at det er de simplere Varer, hvis Produktion her i Landet opmuntres og de finere Varer, hvis Produktion undertrykkes af Tolden, saa tør dog maaske nok saa meget siges med nogenlunde Sikkerhed, at den langt overvejende Del af den Byrde, som Beskyttelsen paalægger de indlandske Forbrugere, hviler paa Befolkningens store Masse, især paa Arbejderbefolkningen. Paa den anden Side maa det imidlertid erindres, at den Byrde, som Beskyttelsen paalægger Befolkningen i Egenskab af Forbrugere, at den atter kommer den selv i det mindste delvis tilgode i Egenskab af Producenter. Der opstaar da det Spørgsmaal: Er det de samme Samfundsklasser, der nyde Fordel af Beskyttelsen som Producenter og betale denne Beskyttelse som Konsumenter? Det er et Spørgsmaal, som det er meget vanskeligt at besvare endog blot i Theorien endsige i Praxis. Jeg skal dog gjøre nogle faa Bemærkninger desangaaende.

Som alt sagt bærer Arbejdsklassen, især i Byerne, en uforholdsmæssig Del af Toldbeskyttelsens Byrde, idet den paa Grund af Beskyttelsen maa betale sine Livsfor nødenheder dyrere; faar den nu ogsaa en i det mindste delvis Erstatning herfor derved at Arbejdsomraadet og som Følge deraf Lønnen nu er større, end den vilde have været under et Frihandelssystem? Jeg har tidligere troet, at Beskyttelsessystemet ikke ydede en saadan Erstatning; efter nærmere Overvejelse er jeg dog, især ved at betragte den Maade, hvorpaa Bruttoudbyttet i de forskjellige Erhverv fordeler sig mellem Arbejdet og Kapitalen, bleven

tilbøjelig til at tro, at Beskyttelsen i det mindste tildels, ved at forhøje den nominelle Arbejds løn, giver en Erstatning for den Fordyrelse af Forbrugsgjenstandene, som den foraarsager. Jeg skal iøvrigt ikke nærmere indlade mig paa dette vanskelige Spørgsmaal og har overhovedet kun berørt det, fordi jeg tidligere her i Foreningen lejlighedsvis har udtalt, at jeg da heldede til den modsatte Antagelse. Der er derimod et andet Punkt, hvor det lettere lader sig afgjøre, hvem der har Fordel og hvem der har Tab af Beskyttelsen. Det turde være klart, at Landbruget, som jo med Undtagelse af Ostetolden, hvilken desuden kun har Betydning for den større Landbruger, men ikke for Gaardmanden, ikke nyder nogen Beskyttelse, men dog i fuldt Maal maa deltage i at bære dennes Byrder. Paa den anden Side har Kjøbenhavn og Kjøbstæderne hele Fordelen af Beskyttelsen, men bærer kun en mindre Del af dennes Byrder. Her er altsaa en væsentlig Ulighed; men som det vil ses gaar denne netop i modsat Retning af den Ulighed, der fremkom ved Fordelingen af Statens Indtægter af Tolden; thi her blev Landet begunstiget paa Byernes Bekostning. Om disse to Uligheder fuldt opveje hinanden eller ikke, derom kan jeg Intet sige, men i hvert Tilfælde modvirke de hinanden.

Naar jeg til Slutning kaster et samlet Blik paa de her fremdragne Momenter, synes den mig nærmest at tale for den Anskuelse, at i det Hele og Store fordeler Tolden sig nogenlunde ligelig over Befolkningen i Forhold til dennes Indkomster.

Dog maa jeg med Hensyn til dette Resultat gjøre et Forbehold for mit eget personlige Vedkommende. Jeg har ved den foregaaende Undersøgelse stadig jevnført Skattebyrden med Indtægten, og betragtet For-

delingen som ligelig, naar Skattebyrden altid udgjorde de samme Procent af Indtægten. Det synes ganske vist at være den almindeligst udbredte Anskuelse, at Indkomsten er den rette Maalestok for Skatteevnen. Jeg deler ikke denne Anskuelse og mener, at Retfærdigheden fordrer, at de ubemidlede Klasser skulle udrede langt færre Procent af deres Indkomst i Skat end de mere Velstaaende og at Beskatningen til en vis Grad bør være progressiv paa Indkomsten. Nu kunde man her indvende imod mig, at en Progression i Beskatningen, som den jeg fordrer, netop ogsaa er tilstede; thi de direkte Skatter er Arbejdsklassen, i det mindste for Statsskatternes Vedkommende, helt fritagen for, ligesom ogsaa flere af de til «indirekte Afgifter» henførte Skatter kun i ringe Grad rammer de Ubemidlede (f. Ex. de fleste Stempelafgifter, Sportler og tildels Arveafgiften), og naar ved Siden heraf Toldafgifterne fordele sig proportionelt paa Indkomsten, saa vil der jo herved for den samlede Beskatnings Vedkommende netop fremkomme en Progression som den, jeg anser for et Retfærdighedskrav. Dette er fuldkommen sandt, og hvis der ikke her i Landet fandtes andre Skatter end de allerede nævnte, saa vilde jeg ogsaa anse Skattebyrdens Fordeling som retfærdig; men det maa ikke overses, at her findes en meget stor Afgift, der for den langt overvejende Del hviler paa Arbejdsklassen, det er Brændevinsafgiften. Ganske vist opvejer det Tryk som Brændevinsafgiften lægger paa Arbejdsklassen neppe det Modtryk, som de direkte Skatter lægger paa de andre Samfundsklasser, saa der er vistnok allerede nu nogen Progression i Beskatningen, men jeg anser ikke denne for tilstrækkelig og jeg tror, at Beskatningen i Danmark vilde blive billigere og retfærdigere fordelt end den nu er,

hvis man vilde ophæve Brændevinsafgiften. Alligevel vilde jeg ikke anbefale Ophævelsen af denne Afgift, men snarere tilraade, at den sattes højere op, thi jeg anser en Afgift paa Brændevin som særdeles heldig saavel i finansiel som i social Henseende, men den Uretfærdighed i Skattebyrdens Fordeling, som derved formentlig vilde fremkomme, idet de Ubemidlede kom til at betale for meget i Skat, burde da modvirkes derved, at Samfundet erkjendte det som en Forpligtelse at anvende til direkte og særlig Fordel for Arbejdsklassen en Sum, der omtrent svarede til, hvad denne havde udredet for meget i Skat. Jeg indser vel, at en saadan Fremgangsmaade er farlig, thi man kommer derved ind paa en Skraaplan, hvor de bestandig stigende Fordringer fra Masserne lidt efter lidt kunde tvinge Samfundet ned ad mod Kommunismen. Et Holdepunkt mod saadanne stigende Fordringer, en fastere Begrænsning for, hvad der var en Retfærdighedsfordring og hvad der var en kommunistisk Fordring, forekommer det mig at man vilde faa, naar man henlagde Indtægten af den bestemte Afgift, som Arbejdsklassen ydede for meget, her Brændevinsafgiften, til et særligt Fond med den Bestemmelse at hjælpe Arbejderen. Ved en passende Forhøjelse af vor Brændevinsafgift kunde der tilvejebringes saa store Beløb, at de f. Ex. vilde være tilstrækkelige til at indrette en Alderdomsforsørgelse for Almuen som den, Arbejderkommissionen har foreslaaet, hvor det Offenlige skulde betale Halvdelen af, hvad en Alderdomsforsørgelse kostede, og denne derved blive saa billig, at enhver nogenlunde forsynlig og flittig Arbejder vilde blive i Stand til at sikre sin Alderdom imod Nød.

Hvad jeg her har ytret om, at Indkomsten ikke er den rette Maalestok for Skatteevnen, og at den Progres-

sion i den danske Beskatning, der allerede nu synes at være tilstede, ikke er tilstrækkelig, vedkommer jo imidlertid ikke selve mit Foredrag; det er kun en personlig Anskuelse, paa hvis Begrundelse, jeg ikke paa dette Sted vil indlade mig, da det vilde føre os for vidt; men jeg har anset det for nødvendigt at fremkomme med dette Forbehold for at man ikke, naar jeg muligen en anden Gang skulde fremkomme med den Bemærkning, at vore Skatter hvilede for haardt paa Arbejdsklassen, man da skulde møde mig med den Indvending, at jeg jo i dette Foredrag havde sagt, at Skatterne hvilede ligeligt, maaske endog progressivt paa de Velstaaende. Jeg skal dog endnu bemærke, at det Resultat, hvortil jeg er kommen, at Arbejdsklassen betaler noget for meget i Skat, udelukkende er baseret paa en almindelig Betragtning af, hvad der bør være Basis for Borgernes Skatteforpligtelse, og hvad der er det rette Udtryk for denne, og jeg maa navnlig fremhæve, at et statistisk Argument som i Begyndelsen slog mig, ved en nærmere Betragtning har tabt Størstedelen af sin Betydning for mig. Det ser nemlig ved første Øjekast ud, som om de ubemidlede Klasser nu udrede en større Andel af den samlede Skattebyrde, end de vedkommende Skattelove synes at have tilsigtet, særligt gjælder dette om den Omordning, der skete ved Toldloven af 4. Juli 1863. Paa Grund af Forhold, hvilke jeg, da de ville blive udførligt omtalte i et Hefte af den af Professor Scharling og mig udgivne «Danmarks Statistik», der forhaabentlig vil udkomme om kort Tid, her ikke nærmere skal berøre, er nemlig de indirekte Afgifter siden Toldlovens Vedtagelse stegne langt stærkere end de direkte Skatter til Staten. I Finansaaret 1862—63

var Forholdet mellem direkte og indirekte Skatter som 2 til 3 (39,29 pCt. til 60,71 pCt.), men i Finansaaret 1873—74 var Forholdet snarere som 1 til 3 (27,69 pCt. til 72,31 pCt.). Det er altsaa en betydelig Forandring, der er foregaaet, uagtet L. af 4. Juli 1863 ikke tilsigtede en saadan, og da det jo navnlig er Toldafgifterne, der udredes af de Ubemidlede, er derved en større Del af Skattebyrden end tidligere gledet over paa de Ubemidlede; og hertil kommer endnu, at det ekstraordinære Krigsskatstillæg til Tolden og Brændevinsafgiften (cfr. L. 5. Avg. 1864), der er vedbleven at bestaa indtil nu, uagtet de Forhold, der begrundede det, ere bortfaldne, nærmest hviler paa Gjenstande, hvoraf forholdsvis meget forbruges af de Ubemidlede. Dette synes at være vægtige Argumenter for den Anskuelse, at de ubemidlede Klasser nu betale mere i Skat end tidligere og navnlig ogsaa mere end tilsigtet ved Skattelovene. Men disse Argumenter svækkes i væsenlig Grad naar det oplyses, at den forhøjede Toldindtægt, der kom frem strax efter 1864, skyldtes ikke en Forøgelse af Toldbyrden paa Befolkningen, men kun en Omflytning af Toldindtægterne fra de holstenske og slesvigske Fabrikanters private Lomme til den danske Statskasse (se nærmere «Danmarks Statistik») og at dernæst efter 1865 og indtil 1873, det Tidspunkt om hvilket denne Undersøgelse jo nærmest samler sig, har Stigningen i Toldindtægterne været størst for de Toldartiklers Vedkommende, hvis Forbrug stiger med Velstanden eller endog stærkere end denne, medens de indirekte Afgifter af Artiklerne Kaffe, Cikorierødder, Salt og indenlandsk Brændevin, der jo er de Varer, som forbruges forholdsvis mest af de ubemidlede Klasser,

saa langt fra ere stegne, at de endog for det anførte Tidsrum udvise en lille Tilbagegang af 0,22 pCt.

Det maa dernæst heller ikke overses, at vel er efter 1865 de indirekte Afgifter stegne stærkere end de direkte Skatter til Staten, men medtages Kommuneskatterne, og i den almindelige Bevidsthed adskilles Skatter til Stat og Kommune jo ikke, saa er Stigningen i den samlede direkte Skattebyrde lige saa stor som Stigningen i den indirekte Skattebyrde.
